

den kritiska

Fritänkaren

Nr. 62 Midvinter 1997.

Sjätte årgångens första nummer.

Innehåll :

Doktor Sandy inför 1998	2
<i>(mest apropå Kyotokonferensen, med kommentarer)</i>	
Eugenik är inte en exakt vetenskap, av Umberto Eco.	4
John Bede sjunger ut	5
<i>(om Shakespeare, kung Arthur, Raoul Wallenberg, m.m., med kommentarer)</i>	
Marek Halters underbara familjekrönika	10
Några filmer (från Canada, Australien, Irland)	11
Beethovens sonater (inledning)	11
Drömresan, del 7	12
<i>Asien :</i>	
Indiska äventyr (eller) Ödesresan, del 2	14
Brev från Indien (Mr Gosh i Calcutta, med kommentar)	15
Expedition Tibet maj '97, del 6	17
Kulturkalender, januari 1998	19
Letnany-förlagets produktionslista	20

Rubriken antyder detta nummers påfallande kritiska karaktär. Både doktor Sandy och Mr Gosh i Calcutta går hårt åt världsordningen, medan Umberto Eco och John Bede gisslar Sverige. Dessa kritiska brevskrivare har i sin tur bemötts med någon kritik, men tyvärr är det ibland inte befogat att kritisera kritik mot världsordningen. Det tyngsta inlägget står doktor Sandy för, som går längst i sin kritik, och vars kritik är svårast, men inte omöjlig, att bemöta.

Fritänkaren är en alternativ oberoende kulturtidskrift för mest litteratur, musik och film men behandlar även gärna politik, religion och resor.

Den beräknas utkomma med minst 10 nummer årligen på svenska samt minst 2 på engelska. Den har inga andra inkomster än sina prenumeranter.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 41461 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 - 4 ("Fritänkaren", C. Lanciai)

Årsprenumerations : 200 kr (även i Danmark och Norge)

(i Finland : 150 mk)

Tvåårsprenumerations : 300 kr

Redaktionsslut i detta nummer : 19.12.1997

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany

49

Doktor Sandy inför 1998.

"Din önskan är naturligtvis inte enkel att tillgodose, men framför allt är det naturligtvis den minst tacknämliga tänkbara uppgift för en läkare att ställa diagnos på det patientskap som utgörs av hela mänskligheten, då denna aldrig har varit sjukare.

Det enda goda med Kyotokonferensen var att den åtminstone utgjorde ett försök till en ansträngning. I sitt bästa ljus var den till och med en god början, som amerikanerna sade, i det att de maskerade alla fakta med en leende attityd. Faktum är att ingenting reellt blev *gjort*. Effekterna av den globala uppvärmningen måste stoppas *nu*, ty då fenomenet är som ett skenande tåg med ständigt accelererande hastighet kommer det att bli allt svårare att stoppa det med tiden.

Mänsklighetens främsta sjukdom framgår ur det enkla faktum, att för hundra år sedan utgjorde vi 1500 miljoner människor medan vi nu utgör 6000 miljoner. Under endast hundra år har mänskligheten förökats till 400%. För hundra år sedan kunde mänskligheten behärska sin egen situation, de stora europeiska monarkierna ledde världen med säker stabilitet och hade koll på läget, men detta läge tappade man kontrollen över 1914. Stabiliteten, ordningen och världskontrollen försvann och dränktes i befolkningsexplosionen, som resulterade i populistiska diktaturer på många håll i världen (främst Tyskland, Ryssland och Kina) vilket endast förvärrade situationen. Allt sunt förnuft kördes över av de lägsta och bredaste massornas animala instinkter, det tidigare kristna samhällets moral och normer struntade man helt enkelt i, och som högst oansvariga ledare för befolkningsexplosionen, framgångsrikt tvingande världskarusellen åt helvete i ständigt accelererad hastighet, framträdde den katolska kyrkan i sin vägran att ingripa i befolkningsexplosionen jämte islam, som till och med drev på den ytterligare.

Enligt min åsikt är världens enda ansvarskännande människor idag ungarlar och jungfrur. Ingen ansvarskännande person som är medveten om världens tillstånd kan sätta barn till världen med gott samvete. Och då de andra är fullt upptagna med sina familjeplikter tror jag bara att det är ungarlar och jungfrur som kanske kan leva upp till vad som krävs inför den förskräckliga situation som råder i världen idag.

Naturligtvis måste naturen reagera. Man kan inte förstöra skogar över hela världen i ständigt tilltagande skala utan naturliga konsekvenser i form av ökenspridning, utdöende former av liv och oönskade klimatförändringar. Människan har alltid fel och naturen har alltid rätt, och naturen kommer alltid att genomdriva sin vilja. Om människan inte anpassar sig efter naturen måste människan gå under.

Den afrikanska ebola-epidemin var bara en varning. Värre saker kommer att inträffa och är redan på väg. I Indien har befolkningen ökat 300% under 40 år, men Aidsstatistiken har ökat 500% under bara 5 år. Malaria och tuberkulos är på väg tillbaka och griper omkring sig över hela världen. Utom dessa sjukdomar har vi även den illa uppmärksammade och ständigt tilltagande medicinförgiftningsfaran: fler och fler människor äter mediciner som ger bieffekter i form av sjukdomar som de dör av. Och så har vi de överdimensionerade stadsbildningarna, som vänder sina giftgaser mot sig själva, så att de blir till dödsfällor för tiotals miljoner människor i städer som São Paulo, Mexico City, Delhi, Calcutta, Cairo och Istanbul.

I Turkiet har nyligen en folkräkning genomförts och haft det chockerande resultatet att uppvisa att landet nu har mer än 60 miljoner invånare medan det bara hade 15 för hundra år sedan. Detta är kuriöst nog en exakt spegelbild av situationen för hela mänskligheten: Turkiet håller takten exakt med hela mänsklighetens självdestruktiva befolkningsexplosion.

I Västerlandet har vi dock inte så mycket att bekymra oss för. Vi har kunskap och erfarenhet och teknologin att använda dem. Vi multiplicerar oss inte längre som förr. Vår demokratiska stabilitet inom EU, USA och Canada, Australien och Japan och

kanske till och med i Östeuropa gör det onödigt att vi bekymrar oss för våra rikedomar. Alla de hårda slagen kommer att drabba den tredje världen.

Vad du än gör, så gör inga investeringar i Afrika, Latinamerika eller ens i Asien. Ingenting är under kontroll i dessa delar av världen. Här pågår befolkningsexplosionen konstant för fullt, och där denna inte kan kontrolleras fungerar ingen ekonomi. Så glöm Sydamerika (utom möjligen Argentina och Chile) och Afrika (utom möjligen Sydafrika). Det finns inte mycket hopp för dessa sjunkande skepp.

Kina och Indien representerar en tredjedel av världens befolkning. Båda är intressanta ur ekonomisk synvinkel. Kina är det enda land i tredje världen som har lyckats åtgärda sin befolkningsexplosion. Utvändigt strålar det av välmåga och skryter det med sin stabilitet, vilket tilldrar sig många investerares intressen. Kinas oberäknlighet är att det förblir en diktatur. Man kan aldrig lita på diktatorer, ty de måste alltid falla.

I Indien är befolkningsexplosionen helt utom all kontroll, men å andra sidan är dess ekonomi förvånansvärt stabil, vilket beror av dess demokratiska stabilitet. Hinduerna har alltid varit utomordentliga affärsmän. Indiens rikedomar har alltid dränkts i dess befolkningsexplosion, men det har ändå alltid förblivit en uteslutande guldgruva. Det finns inga skarpare hjärnor eller förstånd än i Indien.

Så Asien förblir intressant ur ekonomisk synvinkel. Där finns möjligheter. Glöm bara bort de muslimska länderna (inklusive Indonesien), och var mycket försiktig med Kina. Hongkongbörsens djupa fall efter Kinas övertagande är ett tecken så klart som något."

(övers. från engelskan)

Kommentar. Doktor Sandy nämner "medicinförgiftningsfaran". Vår gode vän, medarbetare och kollega *Owe Svahn*, som deltog i arbetet med Fritänkaren under 1993, har under hösten hastigt lämnat oss. Han var en högt kultiverad, sprudlande intellektuell och ytterst utåtriktad sällskapsmänniska av djup bildning och en varmt praktiserande katolik, som tyvärr råkade illa ut genom mediciner mot diverse reumatiska och nervproblem. Medicinernas bieffekter gav honom med tiden cancer i levern. Han deltog i Fritänkaren med två artiklar och var en entusiastisk Parisvän som trots mycket svåra personliga tragedier kunde konstatera att rätt njuta av livet. Vi minns honom gärna som en av våra gladaste medarbetare någonsin. Han blev några och 50 år gammal.

Doktor Sandy är en skotsk pensionerad läkare som bor mest i Turkiet.

Apropå hans kritik mot katolska kyrkan delas denna av Johannes B. Westerberg:

"Den katolska kyrkan var den ortodoxa kyrkans största moraliska stöd i kampen mot kommunismen ända fram till det Andra Vatikankonciliet. Sedan drabbades den katolska kyrkan, liksom hela världen, av vänstervridning, och kulmen av bedrävelsorna i dess urartning nåddes när påven Paul VI exkommunicerade Ungerns kardinal Jozsef Mindszenty, en av kristenhetens största hjältar i motståndet mot kommunismen. Vi i den ortodoxa kyrkan kunde bara med vanmäktig sorg åse hur den katolska kyrkan svek oss, sig själv och kristenheten i sin smaklösa flirt med kommunismen, såsom den nu flirtar med islam." JBW

Men i den protestantiska kyrkan sysslar man då hellre med väsentligheter:

"Stockholmsprästen hade kommit till Östergötland på semester och passade på att övervara gudstjänsten i en östgötakyrka. Den predikande prästen hade en intressant taktik. Han sade bland annat:

- Mina bästa stunder har jag tillbringat i en annan kvinnas armar än min fru, hon var dessutom gift med en annan man.

När församlingen spetsade öronen inför denna sensationella nyhet, fortsatte prästen:

- *De var i min mors armar!*

Stockholmsprästen bestämde sig för att knycka historien och använda den i sin egen församling:

- *Mina bästa stunder, sade Stockholmsprästen, har jag tillbringat i en annan kvinnas armar än min frus, hon var dessutom gift med en annan man!*

Församlingen vaknade ur sin dvala och reste sig i bänkarna så det knakade. Men prästen tystnade, blev alldeles röd i ansiktet och sade med brusten stämma:

- *Nu har jag glömt vem det var!"* (ur DN)

Eugenik är inte en exakt vetenskap

av *Umberto Eco*.

Italienska massmedier har på sistone publicerat skildringar om resultat av kloning, som lett till ett slags skräckstämning med krav på "kontroll av vetenskapligt arbete" m.m.

Underligt nog tycks ingen ha dragit en lättnadens suck vid läsningen av en notis på sensommaren att i Sverige har eugenik genomförts i flera decennier ända tills helt nyligen. Där har man strävat efter att sterilisera alla personer som varit behäftade med någon defekt - i första hand fysisk - som gjorde dem "reproduktionsolämpliga".

Det är en allmän åsikt att ingenting kunnat jämföras med nazisternas "rashygien" i fråga om teoretisk bakgrund - tron på den germanska rasens absoluta överlägsenhet - och den praktiska tillämpningen därav.

Men stackars Hitler hade faktiskt inte tillräckligt med tid för att kunna ägna sig helhjärtat åt skapandet av en herrefolksras. Vad allt skulle han inte hinna med under Tredje Rikets tolvåriga existens! Till slut var han ju tvungen att koncentrera sig på det största och mest komplicerade kriget i mänsklighetens historia.

Helt annorlunda var det i Sverige. Där kunde man i lugn och ro ägna sig åt "rashygien" under flera decennier.

Jag vill för all del inte att man skall känna sig förolämpad i Sverige av vad jag skriver här. Där har jag en mängd vänner, och jag vet att många av dagens svenskar är vackra och intelligenta, medan andra inte är det utan snarare tvärtom. Det finns en hel del framstående vetenskapare och skribenter; somliga svenskar visar livsglädje medan andra är alkoholister och funderar på självmord; kort sagt, det svenska folket är varken bättre eller sämre än andra folk.

Vad jag vill ha fram är däremot att de mest perfekta av dem skulle ha blivit det även utan att vissa svenska läkare hade steriliserat personer med någon fysisk defekt.

De svenskar som är högväxta, blonda, vackra och snabbtänkta är sådana därför att deras förfäder vikingarna var det eller för att de lever i ett friskt klimat, sportar mycket och har ett brännvin "Absolut Vodka" som enligt min åsikt är bättre än rysk vodka.

Jag är sålunda övertygad om att eugenik inte är någon exakt vetenskap och att det är omöjligt att på det sättet skapa en perfekt människoras.

Kommentar. *We couldn't agree more.* (Ecos artikel översatt av *Erik V. Gunnemark*.)

John Bede sjunger ut.

"Det finns mycket att säga till din senaste Fritänkare. Låt oss ta en sak i taget.

1. Fröken Laila Roth. Hennes teori är mycket väl formulerad med en nästan övertygande prägel, men hon måste vara medveten om att det bara är en teori. Här är en annan psykologiskt lika övertygande teori:

William Shakespeare rymmer från sin hustru till teatern i London och börjar från botten. Så länge han måste arbeta som en underhuggare presterar han genomgående konstruktiva pjäser som de bästa komedierna och krönikespelen, men en dag (1599) blir han chef för Globeteatern, där han då har möjlighet att iscensätta vad han vill. Resultatet är de stora tragedierna från Julius Caesar till Coriolanus. Ingen av dem eftersträvar popularitet, och de blir med tiden allt mera skeptiska, svåra och kritiska mot mänskliga ansträngningar, de är typiska fria produkter av en man som med självsäkerhet kan göra vad han vill på scenen, och några av dessa pjäser uttrycker även en skådespelares innersta tankar och reflektioner (Hamlet och Macbeth) med en intimitet som vore svår att kombinera med en personlighet som William Stanley, som inte var någon professionell skådespelare. Men liksom alla fria andar tröttnar även Shakespeare till slut på att monologisera offentligt och mjuknar upp mot slutet i de tre resignativa sagospelen.

Om du så lätt kan avfärda Ben Jonson, vad säger du då om Shakespeares gamla medarbetare John Heminge och Henry Condell, som redigerade *The First Folio*? Var de också "hjärtliga dumbommar" som under decennier utsattes för en falsk Shakespeares bedrägerier, som var deras närmaste vän och kollega under en halv livstid?

Den mest intressanta delen av fröken Roths underbart uttryckta teori rör Shakespeares samverkan med Edward de Vere och William Stanley. Denna konstellation är helt möjlig. Du noterar, att det inte finns något spår av adelhet i Shakespeares liv. Men liksom många engelsmän utan något ädelt blod kan han ha närt en stor beundran för allt ädelt och lärt sig en hel del av just earlarna av Oxford och Derby. Samtidigt måste vi dock komma ihåg, att Shakespeare också skapade helt oädla karaktärer som Falstaff och dennes gäng, rucklarna i "Trettondagsafton" och andra låga typer. Hans persongalleri sträcker sig från den lägsta sortens skurkar till oöverträffbara höjder av adelhet. Balansen är perfekt mellan ytterligheterna.

Detta är bara en annan teori med samma validitet som dina, fröken Roths, Carl O. Nordlings och professor Abel Lefrancs, den förste som introducerade William Stanley på scenen i rollen som William Shakespeare.

Då du känner att du saknar fast grund för teorierna börjar du forska efter motiv. Jag har bedrivit en del forskning i ämnet familjen Derby men inte funnit några motiv. William Christian av Man och hans uppror hade ingen direkt beröring med earlen av Derby, fastän ön Man var earlens personliga förläning. Det tycks inte ha förekommit några konflikter alls mellan earlen av Derby och kung Jakob. Om där förelåg någon konflikt var den ensidig på earlens sida. Här finns inga motiv att hämta. Åtminstone har inte jag funnit några.

Men här är ett annat tänkbart motiv åt er. I sin sista bok "Död man i Deptford", som nästan är som hans testamente, hävdar Anthony Burgess att Christopher Marlowe blev offer för ett överlagt mord, att han var en agent som betraktades som farlig och umbärlig, så man ordnade med att han blev likviderad. Men Marlowe var den tidige "Shakespeares" närmaste medarbetare. Om Marlowe blev mördad måste det ha påverkat "Shakespeare" i mycket hög grad. Ändå vidtog Shakespeare knappast några försiktighetsåtgärder. Han poserade för flera porträtt och förde sitt offentliga liv som teaterkung helt öppet. Om Marlowe blev mördad, så framstår Shakespeares helt öppna och offentliga liv som ganska märkligt - såvida inte William Stanley i sin ytterst känsliga ställning använde "Shakespeare" som täckmantel för sin offentliga konstnärliga gärning.

Låt oss se vad du och herr Nordling och fröken Roth kan få ut av en sådan teori. Själv tar jag parti för Ben Jonson, John Heminke och Henry Condell och deras vittnesmål. Men jag erkänner, att Shakespeares identitet är långt ifrån bevisad, och att teorin om William Stanley, såsom den framlagts av fröken Roth, förblir intressant ("*intriguing*").

Det hos fröken Roth som mest väcker min uppmärksamhet är dock någonting helt annat. Hon vidrör problemet att hon aldrig blivit accepterad av någon förläggare. Jag minns nu att hon skrev ett rätt så bittert inlägg om saken i din Fritänkare, och jag kommer ihåg att det även varit ett problem för dig i ett tjugotal år. Detta fenomen är helt främmande för oss i Britannien. Om man skriver ordentligt utan något alltför stötande språk och har historier att berätta, så blir man förvisso publicerad. Det kan ta tid och kräva en del ansträngningar men aldrig så mycket som 20 år. Både du och fröken Roth verkar ha väntat för evigt på att en spricka skulle uppstå i den totala svenska likgiltighetens tysta mur av djupfrysta stenansikten.

Detta väcker min lust att kommentera den svenska mentaliteten. Mina erfarenheter av den var inte alltid smickrande. Svenskarna beundrar Amerika mer än någonting annat i världen, inget land i Europa är så amerikaniserat som Sverige, som om Sverige inte hade någon egen kultur utan fann sig nödgad att kopiera den lättaste bara för att ha någonting. Tyvärr råkade denna även vara den mest vulgära, oraffinerade och okultiverade. Men medan amerikanerna i allmänhet entusiastiskt applåderar personligheter, uppmuntrar talanger och gärna hjälper fram vem som helst som har något att komma med, så gör svenskarna motsatsen. Om man har något att säga blir man omedelbart kvävd av avundens förintande övermakt. Om man sticker fram hakan blir man omgående förpassad ur sammanhanget med en rak höger och utvisad med en mördande knockout. Om man kommer med något personligt får man fan för det och blir straffad. Allt som på minsta sätt avviker från samhällets etablerade standard blir omedelbart betraktat och behandlat som ett farligt hot som måste elimineras genast utan att det ens beaktas. Är det verkligen den svenska mentaliteten som är sådan, eller är detta bara ytterligare ett vansinnigt symptom på vår socialistiska eras härlighet?

Jag tror att det är båda delarna, ty man finner samma symptom även i andra skandinaviska länder om dock i mindre grad. Man finner det infama mobbnings-systemet i hela Skandinavien. Både H.C.Andersen och A.Sandemose skrev böcker om det. Enligt min åsikt är ditt och fröken Roths fall att konstant förbli refuserad av alla förläggare inte ett fall av refusering utan ett fall av mobbning. Annars skulle någon förläggare ha accepterat er efter 20 års motstånd.

Vad som skiljer er och oss från den samtida litteraturens vanliga trender är, att vi skriver seriösa saker på ett anständigt språk utan modernismer. Faktum är, att vi är allergiska mot varje slag av modernism, medan vi håller oss till klassikerna och vidhåller dem som tidlösa mönster. Medan andra experimenterar med nonsens, som James Joyce, Samuel Beckett, Majakovskij, Dario Fo och andra ovärdiga nobelpristagare, så håller vi oss till gammalmodiga versformer, vi koncentrerar oss på att berätta noggrant komponerade historier, vi arbetar hårt för att vårda vårt språk, vi skriver i fullständiga meningar och vill inte ha något nonsens. Vår skola är en neo-klassicismisk inriktning (med en bestämd romantisk prägel), och det är vårt enda brott ur den samtida moderna litteraturens synpunkt. Låt oss glömma tidsbundna struntar som Dario Fo, Samuel Beckett, James Joyce och Majakovskij och i stället hålla oss till tidlöshetens mer djupsinniga pålitlighet.

Vilket leder mig till kung Arthur och vårt kära gamla arbete "Gotisk historia". Jag ska gärna stå till tjänst med introduktionen till del 3. Dessa var mina intentioner:

Jag är av både skandinavisk (svensk) och brittisk (nordirländsk) nationalitet. Eftersom jag insupit dessa kulturfärens forntidssagor med modersmjölken var det helt naturligt för mig att ge dessa antika keltiska legender en fullvärdig behandling när

mina vingar växt ut på mig som ung man och gjort poetiska och fantasibetonade flykter helt möjliga.

Där förelåg emellertid svårigheter. En av dem var min dubbla nationalitet och valet mellan två språk, av vilka jag inte behärskade något i tillfredsställande grad. Min engelska kändes säkrare än min svenska, men min haltande svenska erbjöd en mer lockande utmaning.

Likaså var den urnordiska sagoskatten av Snorre Sturlason och om Uppsalakonungarna ett mer komplext och fascinerande kaos att försöka bringa ordning i än de relativt välbekanta krönikorna av Saxo och kring kung Arthur. Så jag började med de gamla keltiska legenderna om Sverige. Men här förelåg en fälla: den nordiska nationalismen. Om det var något jag ville undvika så var det varje tänkbar ton av chauvinism. Därför beslöt jag att skriva de gamla svenska sagorna på engelska, för att få någon sorts distans till nordisk nationalsentimentalitet.

Men därigenom fick jag ingen användning för mitt svenska språk, som jag så väl behövde träning och förkovring i. Så när jag började på andra delen och flyttade till Danmark med Saxo blev det på svenska. När jag begav mig över till Britannien och kung Arthur i tredje delen behöll jag det svenska språket av samma skäl som jag skrivit den första delen på engelska: för att ha en sund distans till nationalsentimentala frestelser.

Då ämnet kung Arthur och Tristanlegenderna var lättare att hantera, koncentrerade jag mig här på att klara upp missförstånd. Varenda diktare sedan medeltiden har frossat i Sir Lancelots ytterst banala äktenskapsbrott med drottning Guinevere, medan det i verkligheten inte förekom något äktenskapsbrott alls. Det var bara förtal motiverat av fördomar mot drottningen som någon av den tidens skandalspekulanter lyckades etablera som gångbart porrmaterial för alla tider. Drottningen hade sina fel, hon var en sanslöst ansvarslös kokett, men hon och Sir Lancelot var båda mer oskyldiga än barn, vilket jag har försökt belysa ingående. Även kung Arthur och Sir Gawain borde frikännas från all skuld, medan endast en person var fullt ansvarig för den Arthurska epokens sammanbrott, och även hans manövrer kunde i viss mån rättfärdiggöras genom hans egen tragiska ställning som en kategoriskt förskjutet oäkta son till kung Arthur.

Även historien om Tristan och Isolde har grovt vulgariserats sedan medeltiden, medan jag från början har försökt förklara de ytterst raffinerade och komplicerade dubbla bottnarna i deras tillgivenhet för varandra. Om somliga av dina läsare inte kan förlåta mig vissa aspekter av det vecka könet och några av kvinnokaraktärerna i "Gotisk historia", så är jag dock säker på att de kommer att förlåta mig när de får läsa sanningen om Isolde.

När jag skrev dessa delar på svenska kunde jag omöjligt behålla några av de keltiska namnformerna. Guinevere är helt omöjligt på svenska, medan Gunvor är lika lättillgängligt och så nära som någonting kan vara. Både Brangäne och Iseult är förfärliga som namnformer, så jag behöll det keltiska Brangwayne och det germanska Isolde. Både Mérlyon och Mérlin låter förfärligt osvenskt, så jag beslöt att på svenska kalla honom Merlín, vilket jag en gång hörde i Finland, vilken kuriösa och nästan latinskt klingande form av namnet tilltalade mig. Beträffande denne den störste av alla keltiska druider någonsin såg jag det som min huvuduppgift att rentvå hans rykte från fläckarna av T.H.White's gräsliga karikeringar. Merlin var ingen stolle, men det var T.H.White.

Vilket för mig tillbaka till Dario Fo och andra nobelprismottagande narrar. Många litterära nobelpristagare är nästan helt glömda, medan jag finner det ytterst viktigt att aldrig glömma bort några av dem som aldrig tilldelades priset: Leo Tolstoj, Anton Tjechov, Maxim Gorkij, Henrik Ibsen, August Strindberg, Jules Verne, Emile Zola, Marcel Proust, Stefan Zweig, Lion Feuchtwanger, Erich Maria Remarque, Karen Blixen,

Mika Waltari, Joseph Conrad, Graham Greene, Robert Graves, Somerset Maugham, Noel Coward, Conan Doyle, Nevil Shute, Dennis Wheatley och även Gore Vidal.

Medan seriösa diktare av den stora klassiska traditionen som du och Laila Roth inte ens tillåts bli publicerade i de litterära nobelprisens eget framstående hemland.

Jag försökte aldrig publicera mig själv, och om det inte vore för dig så hade aldrig något av vad jag skrivit nått en enda läsares ögon. Skälet till att jag döljer mig är praktiskt och politiskt. Jag är en så extrem särpling som en katolsk anhängare av Unionen i Nordirland. Jag har alltid känt att det var fel av Irland att utträda ur Storbritannien från år 1916, och politiskt har jag i hela mitt liv aktivt försökt reparera den skadan. I vissa avseenden har vi lyckats, och det finns nästan skäl till försiktig optimism: Britannien och Irland är idag tillsammans med i den europeiska unionen, som med tiden kommer att utvecklas mot ännu större enighet. Men om det någonsin blev känt här i Ulster att jag som katolik var anhängare av den brittiska unionen skulle jag omedelbart vara en död man. Så glöm mitt riktiga namn, och låt mig få leva såsom eder

John Bede.

P.S. Jag betraktar även framlidne Bernard Shaw som en av de nobelprismottagande narrar som också lyckades skriva massor av nonsens. Fröken Roth har fel i att han vägrade mottaga priset. Han refuserade det till en början men ångrade sig sedan och tog emot det. Han var en äkta socialist.

Beträffande fallet Raoul Wallenberg har jag hört från experter att han åtminstone var vid liv ännu 1979 efter att ha försmäktat i sovjetiska fängelser i 34 år eller mer. Hur kommer det sig att hans landsmän inte gjorde någonting åt saken? Var de så rädda för det stora socialistiska mönsterlandet Sovjetunionen? Precis som i fallet med mordet på Olof Palme så blev det så, att eftersom de inte agerade beslutsamt från början, så missade de sina möjligheter och blev de lämnade därhän av historiens gång. Jag menar att ert nationalspöke likgiltigheten har skuld i detta. Ännu värre är er benägenhet för att ge bekväm formalism företräde framför sunt förnuft. Detta felgrepp kan visa sig ödesdigert för ert lands framtid, så vida ni inte ändrar på denna högst osympatiska attityd.

Detta felgrepp kan också utgöra roten till problemen med er ståtliga Stadsteater i Göteborg. Är det inte den teatern som mest har refuserat dina pjäser? Kanske det hade gått bättre för den om de åtminstone hade gett dig en chans.

Varför skriver du inte pjäser på engelska i stället? Du skulle verkligen inte bli en ny Shakespeare, men med ditt flytande och grundläggande mänskliga historieberättande skulle dina pjäser kunna göra succé i alla engelsktalande länder och troligen även på kontinenten. Det att ditt språk är enklare än Shakespeares skulle kunna vara till fördel.

Vilket för oss tillbaka till Shakespeareproblemen igen. Anledningen till att han inte avslöjar Julias och Iagos motiv är dramatiskt mycket välgrundad. Ett motiv är aldrig dramatiskt. Som den störste experten någonsin på att skriva pjäser kände Shakespeare mycket väl till fördelen med att inte berätta hela sanningen för publiken. Ingenting håller greppet om en publik så effektivt som att låta den undra över ett mysterium, och Shakespeare excellerar i den konsten med att låta Iago tuga om sina motiv. Det är varken rent spel mot novellens författare, mot publiken eller mot Sanningen, men det är överväldigande effektivt dramatiskt. Detta är ytterligare en indikering av att Shakespeare bara var en fullständig teatermänniska som uteslutande ägnade sig åt maximala teatraliska effekter och inte var intresserad av någonting annat - varken Sanningen, politik eller någonting utanför den idealiska framställningen av livet på scenen.

(övers. från engelskan)

Kommentar. Både Laila Roth och John Bede häcklar Dario Fo och hans nobelprisbelöning på ett sätt som Fritänkaren tar avstånd från. Naturligtvis kan man ha invändningar mot att en gycklare får nobelpris, men Dario Fo förblir dock en mästare inom sin konst, även om det är farsens. Dock har gycklare och clownar ofta dubbla bottnar och någon tragik under den skrattande masken, som förlänar dem ett intressant mänskligt djup, som till exempel i Leoncavallos opera *I Pagliacci*. En sådan mänskligt intressant tragikomik har vi dock inte lyckats finna hos Dario Fo.

Två stora amerikanska författare avled nyligen - James Michener och Harold Robbins. James Michener, som slog igenom med *Tales of the South Pacific*, som blev en av alla tiders mest framgångsrika musicaler på 40-talet, var väl med sina stora panoramiska romaner som *Hawaii*, *Sayonara*, *The Covenant*, *Polen* m.fl. värd all respekt, medan Harold Robbins var en av dessa typiska Hollywood-skräckförfattare, som blev miljonär redan som ung genom affärsbolag för att sedan arbeta sig upp till finanskung för ett filmbolag, innan han började skriva romaner. Han kunde alltså betala för massiv marknadsföring, så att hans böcker tvingades bli bästsäljare. De är vräkiga överklasskildringar av vanligen skurkars liv på miljardärnivå, och hans främsta och lika framgångsrika lärjunge blev Jackie Collins, hon med *Hollywoodfruar* bl.a., världens kanske mest vulgära författarinna idag. Vi accepterar inte en litterär värld där marknadsföring och kapital betyder mera än en boks värde som ren litteratur.

Letnany-förlaget har under sin ettåriga verksamhet som aktivt bokförlag utgivit tretton omfattande arbeten i kompendium-form (A4) med gott tryck inom områdena poesi, barnlitteratur, noveller, romaner, korrespondens, musik, historia, självbiografier, reseskildringar och dramatik, medan själva produktionslistan omfattar 48 produktioner. Inte en enda av dessa (utom *Fritänkaren*) har överskridit en upplaga av 50 exemplar. Tyvärr måste vi hålla ganska höga priser då det är dyrt att trycka i A4.

En läsare köpslog om ett av våra verk och lyckades få ner priset till 75 kronor från 100. Efter en dryg månad återlämnade hon arbetet efter att ha läst det med den ursikten att hon tyckte att även 75 kronor var för dyrt, då hon kunde få en pocketbok för 50. Det är bara det att våra produktioner inte finns tillgängliga i pocket ännu. Hon jämställde alltså en unik självbiografisk samlingsvolym utgiven i ett mycket begränsat antal exemplar med vilken billig pocketbok som helst - och ratade den för att pocketböcker är billigare. Sådana läsare betackar vi oss för. De må hålla sig till författare som Harold Robbins och Jackie Collins, som förvisso finns tillgängliga i pocket.

Om John Bedes argument i Shakespearedebatten. Tidigare tog han ställning för William Stanley som den riktiga dramatikern bakom verken men bad oss hålla möjligheten öppen för att det ändå kunde ha varit Shakespeare. Nu tar han alltså ställning för Shakespeare igen men ber oss ändå hålla möjligheten öppen för att det kan ha varit William Stanley. Vi bedömer ställningarna i debatten som 50-50.

Om hans kritik mot Sverige. Både olika regeringar och framför allt privata personer gjorde allt vad som kunde ha gjorts från svenskt håll för Raoul Wallenberg. Vid ett tillfälle hade kung Gustav VI Adolf kunnat göra mera men hindrades av drottning Louise. Den enda svenska politiker som försökte lägga lock på fallet var Olof Palme, som inte ville riskera Sveriges goda relationer med Sovjetunionen under Leonid Bresjnev, rysk kommissarie i Budapest vid tiden för Raoul Wallenbergs försvinnande.

John Bede har inte bott i Sverige efter 1980.

Marek Halters underbara familjekrönika.

Hans bok "Abrahams bok" ("*La mémoire d'Abraham*") på drygt 800 sidor verkar väl avskräckande för många genom sin voluminositet, men den är märkvärdigt lättläst. Man rinner lätt igenom den på två dagar, och man älskar den mer och mer ju längre in i den man kommer.

Sedan handlar den inte alls om patriarken Abraham; genom dess imponerande storlek och titel får många lätt den fördomen, att det måste vara en bok i stil med Thomas Manns olidligt tunglästa tetralogi om Josef och hans bröder, men Marek Halters bok är i stället motsatsen: en lättläst och spirituellt underhållning alltigenom, fastän det diskuteras hur tunga och svåra problem som helst.

Dess lätthet är nästan förledande genom sin synbara ytlighet, men djupa strömmar flödar under denna gnistrande fernissa av elegant lätthanterlighet.

Vad boken egentligen handlar om är boktryckarkonsten och missionen i att hantera det skrivna och tryckta ordet på rätt sätt. Titelfiguren är en jude i Israel som råkar illa ut genom år 70:s omvälvningar, då romarna förstörde Jerusalem och dess andra tempel. Denne jude Abrahams yrke är bokskrivning, och han lämnar efter sig i arv åt sin familj det enda han lyckas rädda av familjens egendom och Jerusalems bål: en bokrulle. Denna skrift och dess andliga och moraliska betydelse går sedan vidare i arv i familjen genom alla generationer under nitton århundraden.

Från Jerusalem flyttar familjen till Alexandria, där judarna tillvinner sig en oerhörd betydelse under Trajanus och Hadrianus regeringar. Under de förfärliga folkvandringarna och barbarstormarna flyttar familjen till Hippo i Afrika, där biskop Augustinus verkar och på sitt sätt räddar den latinska civilisationen, trots vandalernas framfart. De förblir i Hippo ända tills araberna kommer, då de flyttar till Toledo i Spanien och där gradvis vinner inflytande som både arabernas och de kristnas vänner. När araberna blir för svåra och mäktiga drar de norrut till Narbonne, där de upplever Karl Martells och Karl den Stores grundande av en ny världsordning. Under äldre medeltiden bor de i Troyes, där de traumatiseras under den vanvettiga korstågstiden och flyttar norrut till Strasbourg. Renässansen drar ner dem till Soncino i norra Italien, och här vidtar romanens kanske mest spännande skeende: boktryckarkonstens födelse. Man får mycket intressanta inblickar i mäns hjärnor som Johann Gutenberg, Pico della Mirandola, Aldo Manuzio och Lionardo da Vinci, men de katolska renässanshovens tilltagande intolerans och religionskrig tvingar åter familjen ut i förskingring till Konstantinopel, Polen och Amsterdam. Ett mycket intressant kapitel ägnas åt den av judarna bannlyste Uriel Acosta, som sedan tragiskt begick självmord, med Rembrandts förklarande ljus i bakgrunden, innan familjen definitivt flyttar över till Polen, som i stort sett förblir familjens bas från 1574 fram till Warszawaghattots sista dagar 1943. Den väldiga familjekrönikan avslutas med Warszawaghattots öde, där författarens farfar in i det sista fortsatte att trycka och sprida det skrivna ordet som det enda förnuftiga och fredliga vapnet mot all världens enastående fåfänga förtryck.

Bokens betydelse kan knappast överskattas. Det är en oerhört intellektuell och skärpt analys av det skrivna ordets och dess hanterings roll för världshistorien och för de människors moral, kontinuitet och överlevnad som arbetar med det. Bokens betydelse understryks av dess dokumentära prägel: man får ett övertygande intryck av att hela krönikan återspeglar sanna öden. "Min mor var en jiddisk poet, min fader var en boktryckare, son till en boktryckare, sonson till en boktryckare, och så vidare i generationer." Och romanen kryllar av liv och av människor allt igenom, glada, spirituella, strävande och konstruktiva människor, som aldrig ger upp utan alltid går vidare, vilka utsägliga olyckor de än utsätts för.

Några filmer.

Periodens mest minnesvärda film var en mycket ovanlig och märklig samarbetsproduktion mellan Canada och Australien som hette *"Map of the Human Heart"*. Den berättade historien om en eskimopojke som från Canadas nordligaste isvidder tas om hand av en vingburen läkare för att han ska räddas från tuberkulos. Han blir därmed uppväxt bland de vita, men hans bästa vän för livet blir en annan tuberkulospatient som är indian, en flicka. Deras öden följs åt och förenas nästan genom att båda får viktiga uppgifter i andra världskriget, vår eskimo som pilot och hans indianska som markledare för flygoperationer. Det är ödet som träder emellan och gör att de aldrig får varandra, men under berättelsens gång har man fått följa med på en hisnande utfärd i ett hjärtas känslomässiga utveckling genom ett livs allra mest smärtsamma tänkbara och kontrasterande faser. Vår eskimo dör till slut efter att hans egen dotter (med indianskan) lyckats spåra upp honom men utan att han kunnat ge sig till känna för henne. En ytterst ovanlig, djupt konstnärlig och synnerligen gripande film (Vincent Ward, 1992).

Gripande på ett helt annat sätt var den irländska *"My Left Foot"*, den sanna historien om Christy Brown, en från födseln mycket svårt handikappad för livet rullstolsbunden men temperamentsfull och egensinnig tjurkaraktär, som målade med fötterna, blev berömd och skrev en bok. Daniel Day Lewis gjorde sitt livs kanske mest krävande och oförglömliga rollprestation i denna samtidigt mycket obehagliga och djupt gripande film, där varje scen är hämtad direkt från verkligheten (Jim Sheridan, 1989).

Lika minnesvärd men på ett helt annat sätt var komedin *"Sirens"* från Australien, den sanna historien om konstnären Norman Lindsey, som levde och målade sina ytterst naturalistiska tavlor helt isolerad med sina damer och modeller långt ute i vildmarken. Hugh Grant spelar prästen som med sin fru besöker honom från civilisationen för att få honom (Sam Neill) att måla mindre oanständigt, vilket bara blir kanonfiasko med nya förförelser och förlorade oskulder som enda positiva resultat. En mästertligt underbar film med en samtidigt mycket tankvärd sensmoral och bestående känslor av välbehag (John Duigan, 1994).

Tyvärr är biorepertoaren märkvärdigt påver nu för tiden.

Beethovens sonater del 1.

Detta riskerar att bli en väldigt lång artikelserie. Inte endast har vi hans 32 oerhörda pianosonater att gå igenom, utan vi tänkte även på vägen passera hans violinsonater och hans pianotrios och passa på att ge även dem något av den behandling de förtjänar.

Deutsche Grammophon har i höst kommit ut med en komplett inspelning av samtliga Beethovens verk, vilket omfattar 87 CD-skivor eller ungefär lika många timmar. Det är inte ens fyra dygn sammanlagt utan bara drygt tre och ett halvt. För första gången har man härmed möjlighet att skaffa sig en överskådlig uppfattning av hela denne oerhörde musikers fantastiska produktion, som i princip är pålitligt originell och kongenialisk alltigenom.

Så låt oss genast gripa oss verket an med denna oemotståndliga uppgift, och låt oss då börja med en introduktion till hans i många stycken helt förbisedda pianotrios.

Dessa är formellt sex till antalet, men när man tittar närmare efter finner man nio. De flesta av dessa spelas nästan aldrig medan egentligen bara opus 70 nr 1 ("Spöktrion") och "Ärkehertigen" opus 97, den sista, hör till standardrepertoaren. Hur tacksamt är det inte då att påträffa verkliga finslipade ädelstenar även bland de andra sju!

Den första är egentligen den enda vi kan glömma. Den är ett lättsamt ungdomsverk och egentligen bara en prövning av hur vingarna håller. Efter denna provflygning kan sedan Beethoven på allvar göra något av saken och komponera de tre omfattande verk

som han ger opus 1. De är voluminösa, ambitiösa och nästan utmanande i sitt definitiva avståndstagande från Haydns och Mozarts tidigare pianotrios, ty Beethoven ger trioformen från början en alldeles egen prägel. Medan Haydn och Mozart lät violinen och cellon egentligen bara ledsaga pianot, så låter Beethoven framför allt cellon klinga alldeles på egen hand i helt självständiga stämmor och låter han ofta violinen stjäla melodin från pianot, som ofta bara blir ackompanjerande. Dessa revolutionära nymodigheter fann Haydn förargelseväckande, varför han kritiserade den tredje trion i opus 1, den djärvaste och mest intressanta av dem, ganska kärvt. Men Beethoven var stolt över sitt verk och fortsatte.

Den femte pianotrion bär opus 38 och är en transkription av den populära septetten opus 20 med den skojfriska menuetten, som också återfinns i pianosonaten nr 20, opus 49 nr 2. Frågan är om inte pianotrioarrangemanget är den bästa versionen av de tre. Den sjätte pianotrion opus 36, en transkription av symfonin nr 2, visar i ännu excellentare grad Beethovens fantastiska förmåga att koncentrera och komprimera, och denna pianotrio är nästan mer njutbar än symfonin. Den bullersamma orkesterns vidlyftighet är ersatt av trions intima smidighet, som ger musiken större armbågsrum och friare tolkningsmöjligheter än en femtiomannaorkesterns otymplighet och svårregerlighet, som måste hållas samman med betydligt striktare disciplin än tre enskilda musiker som spelar tätt tillsammans och alla kan höra varandra. Detta arrangemang lyfter fram musiken ur symfonin medan orkestern i jämförelse mest bara dränker den.

Därmed är vi redan framme vid de tre sista och största pianotrioverken. "Spöktrion" opus 70 nr 1 domineras helt av den milslånga mellansatsens långsamma besvärjelser, musiken var från början tänkt till skådespelet "*Macbeth*", med sina hisnande tunga kromatiska slingringar högst upp i diskanten och lägst ner i basen, medan violinen och cellon envetet upprepar det angelägna besvärjelsetemat - den överväldigande satsen har bara detta enda tema.

I skuggan av detta jättelika spökmörker har opus 70 nr 2 hamnat, som nästan aldrig spelas. Ändå är denna trio så bedårande framför allt genom sina båda mellansatser, där den andra låter precis som Schubert när han var som bäst och vad han hade kunnat bli om han hade fått leva. Melodin upprepar sig ett stort antal gånger men är så underbar att man kan lyssna på den om och om igen för evigt.

Den sista trion "Ärkehertigen" utgör sedan den värdiga avslutningen på serien. Stråkarna sjunger med värme och värdighet alltigenom medan pianot tar det förhållandevis lugnt och håller sig mycket i bakgrunden. Avhållsamhet och måttlighet präglar denna mycket sonora och högstämmda musik, som hör till det mest sångbara Beethoven någonsin komponerat. Och genom sina nio verk för denna tremannaorkester har Beethoven slutligen kommit fram till att låta cellon vara den innerligt och varmt dominerande sångrösten i denna ytterst subtila, personliga och intima musikform.

(Framställningen av Beethovens sonater fortsätter i nästa nummer.)

Drömresan, del 7.

23.3. Tyvärr förföljde oss ovädret hela söndagen, så att vi inte kunde bege oss någonstans. Det bara regnade. Jag beslöt därför att resa vidare. På tåget från Catania till Rom hade jag åter världens gladaste resällskap i form av tre entusiastiska unga män från Gela, av vilka en var poet, en annan musiker och den tredje en alldeles särdeles briljant begåvad jurist. Det blev till att sitta uppe och prata hela natten, och först vid 4-tiden hade alla dukat under för sömnen, fastän denna blev i det närmaste obefintlig. Det blev den sämsta natten hittills då vi var sex i kupén och ingen kunde breda ut sig. Dessutom var det kallt, och det blev bara sämre. Tåget försenades, och när vi passerat

Neapel bröt hagelskurar ut med blix och dunder. Vädret blev fullständigt infernaliskt, och det var bara att sitta inne och frysa medan tåget väntade ut timmarna på sin egen försening. Dagen före hade alla tåg varit 3 timmar försenade från Italien till Sicilien.

24.3. Vädret blev inte bättre under vägen ut till Kerstin. Tvärtom. Ösregnet bara tilltog. Även Kerstin var i sämre form än senast och kunde bara ta emot mig under två timmar. Emellertid var återseendet efter ett och ett halvt år en betydande ömsesidig glädje, och vi hade som vanligt hela världen att tala om. Sedan var det bara att bege sig in till staden igen i ösregnet med allt sitt bagage utan sömn under en dryg timmes mardrömsritt i läckande bussar som generöst försåg en med överraskande duschar på olämpliga ställen (såsom i nacken) och därmed omintetgjorde varje kort sekunds sömn. Sedan var det bara att sitta på Roms centralstation och frysa under väntan på att timmarna skulle gå tills nästa tåg skulle föra en vidare bort på denna resas tydligen obotliga paniska flykt från regnet som bara hela tiden förde en djupare in i regnet, hagelskurarna, åskan, blixarna, kylan och vätan.

25.3. I Genua bemöttes man med världens generösaste solsken och värme, som en extrem kontrast mot alla Greklands, Siciliens och Roms hagelskurar, snöbyar, åskstormar och eviga regn. Det var alldeles otroligt. Klockan fem på morgonen strålade kometen i all sin glans över hela staden mot norr, som jag under resan tidigare bara sett en skymt av i Thessaloniki. Efter några timmars kall sömn på stationen begav jag mig till Beatrice, som tog emot mig med öppna armar och beklagade att jag fått vänta på stationen - hon hade gärna stigit upp och tagit emot mig fem på morgonen. Hon är nu 89 år gammal och kan se igen med sitt enda öga - man ser inte att hennes andra öga är blint sedan 20 år tillbaka - och hon har kommit ut med två nya böcker. En är en underbar liten novellsamling av egna sannfärdiga minnen, och den andra är en samling spökhistorier. Dessutom arbetar hon på en "libro giallo", en nästan pornografisk historia, så pornografiskt som något kan bli i Italien, där den katolska kyrkans stränga sedlighet fortfarande genomsyrar hela samhället; och hon menar att en sådan historia är roligare att skriva än att läsa. Vi får se.

Hennes samling spökhistorier är ännu inte utgiven, men den kan bli hennes intressantaste bok. Det är en samling av 21 övernaturliga fenomen i hennes liv. Hon försvarar den med, att även om *ett* sådant fenomen kan bortförklaras som en tillfällighet, och om *två* kan godkännas som åtminstone en indikation, så utgör tre redan en bevisning. Hon har alltså samlat sju gånger tre sådana fenomen i en sjufaldig bevisning.

Hon är alltså släkt med familjen Fersen i Sverige och Klinckowström, då en ättling, Edwige Fersen, slog sig ner i Florens, som är Beatrices, min värdinnas hemstad. Hon är alltså avlägset svenskättad med även släktingar i Finland, medan jag som finlandssvensk är italienskättad med ett släkträds rötter i Florens.

Vi träffade varandra på tåget genom en tillfällighet. Jag reser alltid i andra klass medan hon alltid reser i första. Just den gången var jag på väg tillbaka från René Drouault i Grasse för sista gången, då han var döende och hade bett mig att inte mer komma tillbaka. Jag satt redan i vagnen när Beatrice kom in i min kupé. Just den gången hade hon bestämt sig för att åka i andra klass för första gången i sitt liv, och hon råkade hamna i min kupé. Där började vår vänskap som en direkt fortsättning på den avslutade vänskapen med den 90-årige René Drouault. Beatrice var då bara 85. Hon var alltså bara 43 år äldre än jag och ett år äldre än min far, som samma år hade gått bort.

Hennes livs största smärta var när hon som nybliven moder förlorade sin man och blev änka vid 22 års ålder. Denna katastrof gav henne ett perspektiv på livet som är få förunnat. Hon känner livet och människorna med en intuitiv skarphet, som gör att hon bara genom en blick från en okänd kan genomsåda hela den personens livs situation. Jag har ingen bättre lärare i italienska i Italien.

(I nästa nummer följer samtalen med hennes son, doktor Pier Giulio, vilket medför att även doktor Sandy och dennes synpunkter på sitt läkarkall blir indragna i sammanhanget.)

Indiska äventyr (eller) Ödesresan, del 2.

Dalhousie ligger tio mil norr om Pathankot uppe i bergen och kom till som sekundärt alternativ till Simla som sommartillflykt för den engelska societeten i Indien. Omgivningarna är idealiska och mera spektakulära än i Dharamsala - när det inte regnar.

Så fort jag installerat mig på mitt hotell slog jag det telefonnummer jag fått till Johannes. En behaglig damröst svarade och lovade vidarebefordra mitt meddelande om var jag var. Jag sade var jag skulle sitta och inta en försenad och välbehövlig lunch, och där dök sedan snart min vän Johannes upp.

Han var mycket förändrad. Han tycktes ha blivit yngre och verkade gladare. Han hade klippt sig och såg nu ut som vem som helst. "Du har otur med vädret," var det första han sade till mig. "Jag beklagar. Dalhousie kan vara vackrare."

"Det gör ingenting. Jag är ju van vid att sitta inregnad på platser som Darjeeling och Gangtok."

"Det förvånar mig att du över huvud taget kunde offra tid på en resa till Indien, så mycket arbete som du har nu för tiden. Hur går förlaget?"

Han lät som vanligt nästan förebrående, men han hade helt rätt. Det var med dåligt samvete som jag lämnat mitt arbete i Göteborg, och om vädret nu skulle bli så här hela resan skulle Indien knappast visa sig som ett bättre alternativ till Göteborg i november...

Men vi kom snart att tala om viktigare saker. Det blev emellertid så mycket pratat mellan oss om väsentligheter under dagen, att jag omöjligt kan pränta ner allting här och nu. Det får komma i portioner i stället under loppet av att denna resedagbok förs.

Johannes bodde hos tibetanerna och hade stationerat sig i Dalhousie av praktiska skäl. Det var nära ner till Pathankot med direkta förbindelser upp till Kashmir och Dharamsala, och samtidigt kunde han i Dalhousie hålla sig mer diskret än i det öppna och överskådliga Dharamsala, vart det kom gäster från hela världen. Till Dalhousie kom det nästan bara indier och tibetaner.

Vi talade mycket om de muslimska och de tibetanska problem, som är de två angelägenheter han nu är djupast engagerad i, men samtidigt var han mycket intresserad av min väninna Laila Roth i England. Han ville veta allt om henne: "Hur mycket vet hon om mig? Hur gammal är hon? Vad vet du om henne?" och så vidare, och jag avslöjade såpass mycket som anständigheten medgav. Hon hade ju frågat oss om lov om hon fick använda sig av honom i en novell, och Johannes gav sitt samtycke, men på ett villkor: "Hon får inte använda mitt namn." Detta fann jag vara ett rimligt villkor, då hon ju faktiskt inte kände honom personligen, och jag lovade framföra detta till henne.

Mer förbluffad blev han när jag hade med mig de första femton kapitlen av hennes novell kallad "Offer" med hennes erbjudande till honom att han fick hjälpa henne med intrigen och själv arbeta vidare med novellen. Han protesterade först:

"Men jag är ingen författare. Det är du som är det."

Men jag måste ändå lyda henne och i alla fall leverera de femton kapitlen åt honom. Sedan fick han själv ta ställning till dem efter att ha läst dem. Han kunde inte neka till att åtminstone läsa dem. "Men finner jag att jag ingenting har att komma med så returnerar jag dem omedelbart till dig," sade han.

Så gick det med Laila Roths försök att förmå Johannes till att fortsätta vårt litterära samarbete. Hur det går med den saken får framtiden utvisa.

Det var svinkallt i Dalhousie efter ösregnet hela dagen, och temperaturen inne i mitt hotellrum visade på bara tio grader. Jag var därför angelägen att snabbt komma iväg därifrån, och Johannes tyckte det var vettigt att undvika att jag blev förkyld under första etappen av min resa. Så vi sade farväl samma kväll som vi hade mötts efter bara några timmar. Emellertid hade han också något att förbluffa mig med.

"Se det som en present," sade han. "Jag har inte funnit någon värdig att ta över den utom du, i synnerhet inte efter att du lyckats med, hur många var det? - 438 bilder av 441 i Tibet. Därför tycker jag att du ska fortsätta ta vackra bilder med den och ingen annan. Sedan får din kamrat i Göteborg säga och tycka vad han vill. Detta är mitt domslut."

Saken gällde Håkans Petri-kamera från 1968, som han lånat mig att ta Tibetbilder åt honom med utom åt mig själv, på villkor att jag sedan överlät den åt någon annan pilgrim. Jag hade inte funnit någon annan och därför överlätit uppdraget åt Johannes, som inte heller funnit någon värdig pilgrim. Därför tyckte han att jag skulle ha den.

Faktum är att 438 av dess 441 fotograferade bilder i Tibet hade lyckats, och av dessa 438 hade 160 tillfallit Håkan. Resten kommer förhoppningsvis att visas vid många tillfällen i framtiden och har redan visats i Finland utom i Göteborg.

I stället skulle jag då ha problemet att finna en pilgrim åt min gamla tejpade kamera, om någon ville ha den. Jag försökte genast pracka denna på Johannes. Han vägrade ta emot den: "Inga fler kameror!" sade han. Dessa kameraproblem tycks bli en särskild följetong för sig.

Den kalla natten på hotellet blev kort sagt uthärdlig - temperaturen sjönk inte under tio grader, och man lyckades sova 8 timmar efter två nätter i princip utan sömn: sista natten i Göteborg drabbad av oundviklig resfeber, och andra natten på Moskvaplanet inklämd i ett fodral - även Aeroflots flygplan har tyvärr blivit modernare och trängre och har inte längre trivsamma gardiner för fönstren.

Bussresan från Dalhousie till Dharamsala var mycket njutbar genom ett variationsrikt och vilt fascinerande landskap. Jag hade varnats för att ta denna väg, då den skulle vara dålig och förenad med viss livsfara, men som vädret på morgonen var alldeles klart vågade jag ta risken. En Calcuttafamilj på tio personer hade kommit fram till samma beslut och erbjöd mycket trivsamt sällskap hela vägen. Denna var förvisso vådlig ibland, under vissa sträckor under ständig reparation, bitvis bort-rasad och smalare än enfilig, och mestadels av sand fastän den slingrade sig under stupbranta klippor och rasfärdiga sluttningar och hängde över bråddjupa stup. Vägen till Dharamsala tog 7 1/2 timmar efter byte av buss i det fascinerande stället Gaggal och i Dharamsala, då endast lättare bussar klättrar upp till McLeodGanj, där man åter igen var precis som hemma, fastän mitt gamla hotell Loseling var fullt. Jag tog in på dess grannhotell Ashoka i stället och fick ett underbart vackert rum med takterass, privatdusch och varmvatten för 225 rupier - det är exakt 50 kronor.

Men klockan 3 började åskan mullra ovanför Dharamsala, och mörka otäcka moln kom nedvältrande från bergen. Monsunen är extra ihållande i år, den är inte över ännu, och tydligen blir vädret denna resas stora orosmoment och problem.

*(Bara till att börja med! Värre problem skulle uppstå efter hand.
Forts. i nästa nummer.)*

Brev från Indien.

Det är vår gode vän herr Gosh från Calcutta som skriver ner sin syn på världens problem från helt andra för att inte säga motsatta synvinklar än doktor Sandys. Så här skriver han:

"Tack för ditt brev i augusti '97, och jag är mycket glad över dina internationella ansträngningar. Käre vän, min kritik kanske inte behagar dig, men jag måste be dig tänka till djupare beträffande framtidens generationer. Vår framtid hör samman med vårt förflutna, varför det är mycket viktigt att vi löser samtidens problem. Först av allt måste jag framhålla det vanskliga i att det tibetanska folket saknar målinriktning. Därför är de så utsatta för manipulation och exploatering, vilket är mycket farligt för hela deras land. Jag har studerat med tibetaner både i Darjeeling och i Manali i deras flyktingläger, och av vad jag kan förstå kan de bara förkovras under Indiens beskydd eller övergå till Kina. Det viktiga för dem tycks inte att vara tibetaner, höra till Indien eller till Kina, utan det enda viktiga är att de kan bevara sin kultur och föra den vidare och vinna respekt för den och sin civilisation. Det största problemet för all civilisation idag är nykolonialismen med ekonomiska förtecken som kommer genom G7-länderna och deras allierade i FN. Deras ekonomiska tänkande och politik är maskerad nykolonialism 1) i muslimska former eller förklädd i annan religiös fanatism och fundamentalism eller helt enkelt genom etniskt tänkande, 2) genom droger och internationell smuggeltrafik, 3) genom internationell och global miljöförstöring, vilket direkt leder till 4) nya globala hälsoproblem genom oreglerad sexhandel, som leder till spridningen av Aids, och genom nya mentalsjukdomar genom stressad onaturlig livsstil.

Det enda som behövs för att avhjälpa dessa problem menar jag att är utbildning, som bör inledas redan i späda barndom, så att framtidens generationer kan räddas från början genom kunskap inom följande områden i nummerordning: 1) själen, 2) konst och kultur, 3) sport, och 4) vetenskap och teknologi." (*Det är intressant att herr Gosh sätter vetenskap och teknologi först i fjärde hand. Övers.anm.*) "Jag tror att det ligger i varenda människas grundläggande natur att eftersträva fred och att leva i vänskap med alla människor, men genom exploateringsproblemen tvingas de in på galna vägar. Ursäkta mig om jag har fel i mina analyser. Emellertid är den muslimska fundamentalismens problem inte ett enbart ett problem med religiös fanatism. Världens oljehandel domineras idag av USA, Frankrike, Tyskland, England, Italien och andra rika nationer genom några få rika arabiska shejker eller kungar och sultaner. De stora rika och mäktiga länderna står bakom ryggen på dessa shejker, så att de i praktiken är marionetter som låter sina länder exploateras, medan folket får fortsätta leva i fattigdom och okunskap. Detta pågår både i Mellanöstern och i andra länder. De breda folklagren blir då arga och blir militanta fundamentalister då de inte har något annat val och då de inte kan få någon rätt på något annat sätt. De tvingas till våld av de etablerade utsugarna och exploatörerna. Redan i mitt förra brev till dig redogjorde jag för att det största brottet i världen idag är att 1) endast 10% av världens befolkning besitter 90% av världens tillgångar, medan 2) 90% av världens befolkning svälter för att de bara besitter 10% av världens tillgångar. Det är de 10% rika och besuttna som står för 90% av all miljöförstöring medan de 90% fattiga bara står för 10% av all miljöförstöring. Denna situation är ohållbar, och jag ber dig att försöka väcka uppmärksamhet med att skriva om den. Många tål inte höra talas om saken, och om man pratar eller skriver om det kan man till och med bli hotad till livet eller rentav bli mördad.

Varken min handstil eller min engelska är den allra bästa, vilket jag ber dig ha godheten att förlåta. För närvarande är jag fullt sysselsatt med att studera olika ämnen som 1) själsliga och mänskliga relationer, 2) högteknologisk elektronik, och 3) internationell ekonomi med de olika handelssystemen och hur politisk och finansiell dominans påverkar världshandeln och dess ekonomi."

Herr Gosh skriver vidare att han beklagar att han inte skrivit på så länge, då hans moder avled i februari. Hans enda egna barn är en dotter som nu är fullvuxen, men han är fortfarande gift. Vi träffades i Calcutta i november 1993 och har sedan dess hållit

kontakten, han har flera gånger tidigare förekommit i Fritänkaren, men i detta brev har han tyvärr fel på flera punkter:

1. Tibetanernas stora målsättning är ett självständigt Tibet, vilken målsättning måste betraktas som självklar efter kinesernas folkmord på 20% av det tibetanska folket (1,2 miljoner), deras förstörelse av 6246 tibetanska universitet och skolor (kloster), deras försök att med våld utplåna tibetanernas kultur och identitet som ett eget folk med att tvångsinföra marxistisk våldsideologi och ateism, och deras tvångsinflyttning av kineser, så att kineserna nu är fler än tibetanerna i dessas eget hemland, med kinesisk tvångsexploatering och rovdrift av Tibet i full skala som resultat, medan tibetanerna förnekas utbildning och arbete. Däremot har herr Gosh helt rätt i sin syn på nykolonialism. Denna är kanske tydligast i världen just i Tibet, vilket land dränks av kinesiska investeringar medan tibetanerna lämnas att svälta utanför det kinesiska samhället - såvida de inte väljer att bli kineser.

2. Den muslimska fundamentalismen går hårdast fram i länder som Algeriet och Egypten, som inte är några oljeschejkdömen, medan folket i rika araboljeländer som Arabien, Kuwait, Oman, Brunei och andra inte klagar på sina sultaner/schejker/kungar, då dessa vanligen är välutbildade och upplysta despoter, medan fundamentalismen i dessa länder underblåses utifrån, främst från Iran och Libyen, då länder som dessa är intresserade av att skapa bråk i rikare arabländer. Muslimsk fundamentalism är inte ett problem som resulterat av förtryck utan tvärtom ett problem skapat av förtryckare för deras egen skull.

Däremot har herr Gosh fullständigt rätt i sin framställning av de härresande siffrorna 90% - 10%, och här sammanfaller hans världsordningskritik med doktor Sandys. USA är det land i världen som har minst intresse av att åtgärda världens miljöförstöring och växthuseffekt men är samtidigt dess största förstörare av atmosfären. Signifikativt för dess dubbelmoral är också att det samtidigt som det producerar filmerna "Sju år i Tibet" och Scorseses "Kundun" om Kinas förtryck av Tibet, så låter det sig duperas av Jiang Zemin till att leverera kärnvapentechnologi till Kina för hundratals miljarder dollar, medan kommunisterna i Peking gapskrattar åt deras naivitet. USA:s ansvarslöshet är otrolig och kan visa sig katastrofal med tiden.

"En politikers huvuduppgift är att se till att hans huvud inte vet vad hans händer gör."

- gammalt kinesiskt ordspråk.

Expedition Tibet maj '97 - del 6.

Tidigt på morgonen den 13 maj avreste vi mot Sakya, passerade passet på 4500 meter och nådde den urgamla medeltida klosterstaden, där ingenting hade förändrats sedan senast. Vår gamla restaurang var borta, inga ko-kadaver hängde längre på någon matsalsvägg, och vi intog i stället lunchen i ett trivsamt sjapp som munkarna drev. Tyvärr var denna dag en otursdag för Sakya och för oss. Samma dag hade det anlänt en kader kinesiska Gestapomän i militära uniformer för att korrigera klostret, beslagta förbjudna bilder (på Dalai Lama) och ge munkarna en politisk uppsträckning i form av hård politisk omskolning på kinesiska. Endast 80 munkar fanns kvar på klostret sedan 20 fördrivits som icke kommunistiskt renläriga förra året. Ursprungligen hade klostret ungefär 120 olika klosterbyggnader omkring i grannskapet som alla förstördes av kinesiska rödgardister under kulturrevolutionen. Följden av Gestapobesöket för vår del var att klostret gått i strejk, all belysning släckts, och vi fick bara besöka huvudhallen, där det fantastiska 700-åriga biblioteket finns med 20,000 volymer, alla tryckta för 700 år sedan. Fastän vi bara fick besöka denna femtedel av klostret med släckt belysning måste vi betala fullt kinesiskt inträde (30 yuan), och dessutom försökte den kinesiska

inkassörskan smita med växeln för 50 yuan. Dessa dryga inträdesavgifter överallt i Tibet är ett kinesiskt påfund och mycket kränkande för turisterna genom deras hutlösa belopp. Det går väl an att betala 20 yuan (20 kronor) för att gå upp i Gyangtsets fort och beundra utsikten, men dessutom ville de kinesiska kulturmyndigheterna där ha en kameraavgift på 100 yuan och en avgift för videokamera på 1000 yuan. Sådant är ju löjligt.

I kloster är det kränkande med inträdesavgifter då kloster är heliga platser. Det är ett uttryck för kinesernas vidriga politik att betrakta kloster som muséer och behandla dem som sådana med en begränsning av munkarnas tillåtna antal till 5 à 10% av det ursprungliga antalet och med drastiskt beskärda rättigheter för dem. Kina är det enda helvete Tibet någonsin har haft - och har det fortfarande.

Sedan gick färden ut i det okända. Vi nådde den kinesiska kolonialisthålan Lha-Tse (Lazi) till kvällningen och tillbringade natten där på hotell Lazi. Hålan är gräslig med både bordellrestauranger och bordeller (- en av våra damer gick i misstag in i en,) och vårt hotell var kanske det enda anständiga. Det var vårt sista hotell för kanske två veckor framåt.

14.5. Vi lämnade Lha-Tse tidigt för att inleda den stora tältmanövern på åtskilliga hundratals mil. Vägen gick bitvis brant uppför med pass på 4400 meter, 4600 och 4900. Två vackra sjöar passerades och det otroliga Nyingma-klostret Tabsang beläget högst upp på en spetsig bergstopp. De två översta klosterbyggnaderna var vita och vackra och troligen återuppbyggda medan man längs hela bergsryggen kunde se ruinerna av vad som en gång hade varit.

Vi passerade Sangsang tidigt på eftermiddagen, där vi enligt resplanen skulle ha tillbringat natten. Vi såg en fördel i att ligga före tidtabellen och fortsatte därför vidare upp för pass och allt svårare vägar. Strömdragen vi måste passera igenom blev snart legio, och vi prisade oss lyckliga i att vara ute i detta land under torrperioden.

Under eftermiddagen försämrades vädret, vinden blev allt oförsonligare, och allt mer snö och is syntes på marken. Strax före Raka vek vi av från vägen för att köra rakt norrut där vi nådde vårt nattläger en bra bit in i en bister lappländsk-isländsk vildmark i ett geysiområde med varma källor. Meningen var att vi skulle få bada i dem och ha det skönt, men i den iskalla vinden avstod samtliga. De ohyggliga strapatserna i att få tälten resta i den iskalla stormvinden knäckte de flesta. Dessa tribulationer inbegrep att tältpåsar blåste bort, att tältpinnar krökte sig, att fingrar frös sönder med andra bedrävligheter resulterande från att ingen tidigare rest dessa tält och följaktligen ingen visste hur det skulle göras. Enda sättet var att lära sig av alla tänkbara misstag den hårda vägen. Endast Holger kunde efter dessa parser till fullo njuta av faciliteterna i de naturliga swimmingpölarne i den isiga natten.

Lyckligtvis är vi dock alla friska. Manfred och Charles var dåliga de första dagarna i Lhasa men har hämtat sig. Madeleine har haft problem med magen liksom jag och även Holger idag, efter att ha köpt och ätit ett rått blomkålshuvud, medan alla andra har hållit sig kärnfriska. Vi har fyra chaufförer (för tre jeepar och en lastbil), vår förträfflige guide och allt i allo Dawa Tenzing (tibetan) samt två kockar, båda tibetaner, den ena därtill en khampa med kniv i nästan halv kroppsstorlek - han är den frommaste av oss alla och bär Dalai Lama i ett smycke om halsen. Två av chaufförerna är kineser, den ena gammal och skrynklig som ett russin, långt över pensionsåldern, och den andra helt ung men mycket alert och sympatisk. Utom dessa två är alla fem i vår besättning tibetaner.

Men att resa tälten i hård fjällvind var inte det lättaste, i synnerhet som det inte fanns någon instruktionsbok och ingen hade någon erfarenhet av dessa tunneltält tidigare. Flera tältbågar gick sönder, många förlorade humöret, många fick en olidlig huvudvärk under ansträngningarna, och flera tält hamnade på ställen med mycket jakskit och andra olägenheter. Det är bara att hoppas på att alla skall klara natten utan

allvarligare men än frostsador, huvudvärk och uppfläkta händer. Sömnlösheten i detta oroliga och gastkramande väder tar vi för given.

(forts. i nästa nummer.)

Kulturkalender, januari 1998.

- 1 : EU fyller 40 år.
- 3 : 75 år sedan Jaroslav Hasek (*Soldaten Svejek*) dog.
- 4 : 40 år sedan Ralph Vaughan Williams dog.
  - Burma fyller 50 år.
- 5 : Kung Juan Carlos av Spanien fyller 60.
  - 30 år sedan Alexander Dubcek blev ledare för Tjeckoslovakien.
- 6 : 60 år sedan doktor Sigmund Freud flydde från Wien till London.
- 7 : Adolf Zukor 125 år, grundaren av filmbolaget *Paramount*.
- 8 : Ron Moody 70 år.
  - 50 år sedan Richard Tauber dog.
- 9 : Simone de Beauvoir 90 år.
  - 125 år sedan Napoleon III dog.
  - 120 år sedan Italiens förste kung, Viktor Emanuel I, dog.
  - 75 år sedan Katherine Mansfield dog.
- 10 : 220 år sedan Carl von Linné dog.
- 11 : 70 år sedan Thomas Hardy dog.
  - 100 år sedan Dreyfusskandalen började med frikännandet av major Esterházy.
- 12 : Anthony Andrews (*Ivanhoe* bl.a.) fyller 50 år.
- 13 : 100 år sedan Emile Zola publicerade "*J'accuse!*" i Dreyfusskandalen.
- 14 : 100 år sedan Lewis Carroll dog.
  - 60 år sedan Walt Disneys "*Snövit*" hade premiär.
- 15 : President Nasser av Egypten skulle ha fyllt 80 år.
- 18 : 85 år sedan Danny Kaye föddes.
  - 220 år sedan kapten Cook upptäckte Hawaiiöarna.
- 19 : Auguste Comte 200 år.
- 20 : Johannes V. Jensen 125 år.
- 23 : 100 år sedan *Sergej Eisenstein* föddes.
  - Jeanne Moreau fyller 70.
- 24 : 150 år sedan det upptäcktes guld i Kalifornien.
- 25 : Edvard Sjevardnadze fyller 70 år.
- 26 : Eartha Kitt 70 år.
- 28 : Mikhail Barysjnikov fyller 50.
- 30 : 50 år sedan Mahatma Gandhi mördades.
- 31 : Drottning Beatrix av Nederländerna 60 år.
  - Norman Mailer 75 år.

Letnany-förlagets huvudsakliga produktioner 1996-97
(utom Fritänkaren)

(alla sidangivelser i A4)

- Dikter från ungdomen*, av Björn Björkegren. (117 sidor)
Letnans första litterära och poetiska produktion.
- En aftonsaga*, av Björn Björkegren. (27 sidor)
En poetisk godnattsaga med illustrationer.
- Life is But a Dream*, av Björn Björkegren. (19 sidor)
"Dikter från ungdomen" i engelsk översättning.
- Rysk korrespondens* - i fyra volymer (1990-97) av Nils Sondefors.
"Översättning från min brevväxling med Sergej A. Djomin, Ural"
Ett helt autentiskt, dokumentärt och gripande avslöjande
av förhållanden i det nya Ryssland efter 1989. (234 sidor)
- Musik*, av C. Lanciai. En samling biografiska och musikhistoriska artiklar
med betoning på det mänskliga, från Palestrina till idag. (143 sidor)
- Gotisk historia*, av John Bede, tre volymer utgivna av fem projekterade.
Ett stort episkt arbete om vår äldsta legendariska fornhistoria
fram till historisk tid. (c:a 100 sidor per volym)
- Tibet*, av Johannes B. Westerberg - tre volymer (1993-97).
Ett dokumentärt och högaktuellt arbete om Tibet, dess stora förflutna
och dess svåra situation under Kinas förtryck i nuet. (c:a 250 sidor)
- Misantropens kärlek*, 100 dikter av Hugo Arnold.
En dokumentär och enhetlig kollektion av upplevelser i känslornas
och relationernas ofta mörka och smärtsamma domäner. (76 sidor)
- Kärleksaspekter*. Sju kärleksnoveller av Laila Roth, två volymer,
från mycket varierande tider, platser och miljöer, från engelsk
medeltid till italiensk renässans och svenskt socialreportage. (290 sidor)
- Gudaskymning*, en gedigen historisk roman från medeltiden, mättad med
filosofiska diskussioner, moraliska problem och dramatiska konflikter,
av en gammal präst, under redaktion av C. Lanciai. (181 sidor)
- Den mänskliga tragedin*, av Magnus Aurelio.
Ett brett historiskt verk bestående av 111 historiska monologer
från Farao Cheops till Dag Hammarskjöld. (260 sidor)
- Den mänskliga tragedin*, den korta ur-versionen (1971), 15 monologer. (41 sidor)
- Öden* - olika personers självbiografiska skrifter under redaktion av C. Lanciai. (96
s.)
- Vraket bortom horisonten* - roman av Magnus Aurelio.
Letnans största produktion hittills, en bred äventyrsroman med
anstrukningar av politik och science fiction, om människan och naturen. (314
sidor)
- Själöklarheter / The Discovery of Life*, av Daniel Wallenius.
Dagbok 1967-75, mest i form av epigram, på svenska och engelska. Projekterad.

Vid intresse, kontakta Letnany-förlaget, Fritänkarens redaktion.

Letnany - inte bara sex och våld !

(22.1.1998)